

Leer mij het zelf te doen

Het Montessorionderwijs in Nederland

Als je wilt kun je rechtstreeks naar de film gaan:

www.kelpin.nl/fred/leermij.mp4

Recente film over Montessorionderwijs in Nederland:

<http://www.leraar24.nl/video/details/24,678/geschiedenis-montessorionderwijs>

Inleiding

"Aan de geschiedenis van opvoeding en onderwijs zal altijd de naam verbonden blijven van een vrouw wier oorspronkelijke gedachten over psychologische pedagogiek, ondanks kritiek en tegenstand, een stempel hebben gedrukt op het hedendaagse onderwijs in vele landen van de wereld, en niet in de laatste plaats in Nederland: Dr. Maria Montessori. In deze film wordt getracht een indruk te geven van haar methoden op de basisschool."

Dit is de inleiding van een film over het Montessorionderwijs, gemaakt in 1968, waaraan ik destijds heb meegewerkt met mijn bovenbouw van wat toen de 5de Openbare Lagere Montessorischool in de Herschelstraat 4 te Amsterdam was. Tegenwoordig is dat de Montessorischool Watergraafsmeer en je gaat naar binnen op nummer 2.

In de film wordt nog gesproken van 'kleuterschool' en 'basisschool'. Basisschool is dan een moderne manier van uitdrukken. Er wordt dan eigenlijk nog gewoon 'Lagere School' mee bedoeld. Kleuterschool en Lagere School zijn dan nog twee aparte scholen met elk hun eigen 'hoofdleidster' of 'hoofd der school'. Het samensmelten tot een nieuwe school, de 'basisschool', zal pas een jaar of twintig later plaatsvinden.

Over de scholen en de regie

Misschien is dat er wel mede een reden voor dat de film op twee verschillende scholen gemaakt werd. De kleuterschoolactiviteiten werden gefilmd in Bussum op de Montessori kleuterschool Sint Jan. In de groep van José Rosendahl, die toen José van Rossum heette. José heeft tot 2008 in het onderwijs gewerkt en is toen gepensioneerd. De middenbouwactiviteiten - zoals we dat tegenwoordig noemen - werden gefilmd op de 5de Montessorischool in Amsterdam. In de groep van Hans Harder. De

bovenbouwactiviteiten in mijn groep. Hans en ik werden eerder gepensioneerd dan José. En bovendien werkte ik sinds 1970 in Maastricht en niet meer in Amsterdam.

De regie over de film had Theo Van Haren Noman, in die tijd een bekend documentairemaker. Een van zijn bekendste films was 'Leger van Gehouwen Steen' over verzetsmonumenten in Nederland. De monumenten werden getoond en begeleid door verzetsgedichten, gelezen door Ton Lutz.

Van Haren Noman was een vertegenwoordiger van een hele generatie documentairemakers waartoe ook Herman van der Horst behoorde met bij voorbeeld een film over de wederopbouw van Rotterdam 'Houen zo'. Bert Haanstra, later bekend van speelfilms, begon ook als documentairemaker, bij voorbeeld met zijn film 'Glas'. Jan Vrijman maakte zijn beroemd geworden film over Karel Appel in dezelfde tijd. En Louis van Gasteren, die met Van Haren Noman al een film over cacao ('Bruin Goud') gemaakt had voor de chocoladefabriek Van Houten, werd zeer bekend met 'Omdat mijn fiets daar stond' over het politieoptreden in Amsterdam bij de opening van een tentoonstelling over de provobeweging.

Op dat moment stelde de speelfilmindustrie in Nederland niet zo erg veel voor. Dat kwam later pas. Er was een heuse filmstudio in Duivendrecht, waar ik woonde in die tijd. Dat was de Cinetone Studio. Die stond daar overigens al van voor de oorlog. Ik herinner me dat ik eens aanwezig was bij de verfilming van het boek 'Dorp aan de Rivier'. Een boek van Antoon Coolen, dat verfilmd werd door de regisseur Fons Rademakers. Dat was de eerste regisseur die het maken van speelfilms serieus aanpakte in Nederland.

Ans Heijenk

Hoewel de functie officieel niet bestond kan gezegd worden dat Ans Heijenk - hoofd der school van de 5de Montessorischool in Amsterdam - de productie van de film op zich had genomen. Theo van Haren Noman noemde haar tenminste na afloop 'mijn producer'. Ze droeg er sterk toe bij dat de film een product werd van een kwaliteit, waar de Montessori-beweging in Nederland trots op mocht zijn. Dat was overigens niet het unanieme oordeel van die beweging toen de film vertoond werd. Van diverse kanten kreeg ik te horen dat de film te 'mooi' was en op die manier een vertekend beeld gaf van de stand van zaken van het Nederlandse Montessorionderwijs. Wie dat een merkwaardige vorm van kritiek vindt, heeft volgens mij gelijk.

Het was een plezier om met een man als Theo Van Haren Noman en zijn crew te werken. Zo goed als het een plezier was om de reacties van de kinderen te observeren. Vanaf het begin namen ze hun taak als 'acteurs' heel serieus en deden ze hun best om de regisseur te helpen er iets moois van te maken. Dat ging ver! Ik herinner

me twee mensen van de crew die elkaar kubussen van het kralenrek toegooide bij wijze van een aardigheidje. Eén van de kinderen kwam ze vertellen dat het materiaal daarvoor niet bedoeld was.

De filmmakers waren zeer te spreken over de kinderen. In alle drie de groepen. Het gedrag vertoonde alle kenmerken van normalisatie. En ze waren dat helemaal niet gewend. Vaak moest een totale chaos beteugeld worden, voordat met de opnames van activiteiten in scholen begonnen kon worden. Daar was in dit geval geen sprake van.

Theo van Haren Noman schrijft mij in dit verband: "Het enige wat is gebeven zijn de heerlijke reacties van de kinderen op de totaal vreemde ambiance waar ze in terecht kwamen van camera's, filmlampen op zware statieven, en eindeloze kabels dwars door de klas. De korte tijd die ze nodig hadden om te wennen aan die filmerij, en ze zich concentreerden op hun werkjes voor de camera. Voor mij een heerlijke ervaring, temeer daar ik graag met kinderen werkte, wat naar voren komt in nog een aantal andere films die ik draaide met kinderen, o.a. voor de universiteit van Nijmegen 'De Overgangsklas', een speciale onderwijsmethodiek voor achter geraakte kinderen."

De NOF en het NIAM

Mijn eerste kennis van wat zich buiten de school elders in Nederland afspeelde kwam tot mij via de toen nog stomme 16 mm films die Meester Grimme huurde bij de Nederlandse Onderwijsfilm (NOF). Voordat die vertoningen een aanvang konden nemen hebben we met alle kinderen van de Christelijke Lagere School in Duivendrecht gigantische hoeveelheden oud papier opgehaald en verkocht. Uiteindelijk konden daarvan - via de NOF - een projector en scherm gekocht worden. Het was een heel feest. In het (nota bene katholieke) Pax gebouw werd voor ouders en kinderen een film vertoond over het stekelbaarsje. Gehuurd bij de NOF.

Ik herinner me de films van daarna nog vrij goed. Ze moeten een diepe indruk op me gemaakt hebben. Al waren deze stomme zwart-wit producten voor een bijziend jongetje als ik vaak niet zo heel goed te volgen op het vrij kleine scherm. Van het Limburgse land - waar ik nu woon - herinner ik me een film over het zagen van mergelblokken uit een berg en een film over het Limburgse landschap met kruisbeeldjes langs de weg.

De Nederlandse Montessori Vereniging

'Leer mij het zelf te doen' werd gemaakt in de serie Kweekschoolfilms en was oorspronkelijk alleen bestemd voor die doelgroep. Kweekscholen dus. Maar al snel werd duidelijk dat de film zich ook goed leende als voorlichtingsmedium voor ouders. En hoewel het aanvankelijk commentaar in Montessorikringen dus was dat de film een te mooi en daardoor vertekend beeld gaf van de werkelijkheid, duurde het niet lang of via de NMV konden kopieën gehuurd worden voor ouderavonden.

Dat gaf nog heel wat gedoe. De bedoeling was dat je de film huurde bij de NMV en hem na gebruik weer aan de NMV terugstuurde. Daar werd de film dan op breuk ge-

controleerd en opnieuw verzonden. Er waren twee exemplaren in omloop. Vaak waren de films langer onderweg dan de bedoeling was en werden ze van de ene school rechtstreeks naar de andere gestuurd, waar ze dan geplakt met Sellotape arriveerden. Dat loopt niet echt lekker in een projector.

Bij het NIAM was de film een succes. Hij werd zelfs verkocht aan Koeweit zei men daar trots. En men zei ook dat het NIAM altijd bereid zou zijn om een 'remake' te doen als daarom gevraagd zou worden. Toen de Montessorigroep van het APS dat uiteindelijk vroeg in de jaren tachtig, bleken er echter beren op de weg te staan, die men bij het doen van de belofte over het hoofd gezien had. Al schreef van Haren Norman wel een scenario voor die nieuwe film.

Uiteindelijk maakte het APS de 'remake' in eigen beheer onder regie van Henk Smits. 'Help mij het zelf te doen' heet die film. Vooral de voorschoolse opvoeding van baby's en de nieuwe mogelijkheden van de kosmische opvoeding werden als extra's in de film getoond.

Bij het voortschrijden der jaren werd de 16 mm geluidsfilm in kleur achterhaald door de videocassette. Om een of andere reden begon de NIAM daar niet aan. De NMV smeedde plannen voor een nieuwe film op video, maar kreeg de financiering niet rond met de scholen, die tot dan nooit een financiële partij geweest waren in een dergelijk project. Ze stonden er dus aarzelend tegenover. Het einde van de NMV kopieën kwam in zicht en daarom besloten verschillende gebruikers om - via een bureautje - zelf de film op video te laten zetten. De film werd dan op een spiegel projecteerd en opgenomen met een videocamera. Helaas hebben ook videocassettes niet het eeuwige leven. Met het overzetten van die cassettes op DVD kan het mis gaan als de band inmiddels verlegen is. En zo werd de film van Theo van Haren Norman een zeldzaamheid.

De jaren gaan snel en over veel feiten uit het verleden wordt de spons der vergetelheid gehaald. Dat bleek toen ik in april 2008 geïnterviewd werd door een schrijver die een boekje maakte over de 75 jaar bestaande Montessorischool Watergraafsmeer; vroeger de 5de O.L. Montessorischool. Hij vroeg me wat in de tijd dat eerst Ans Heijenck en later ik de leiding over de school hadden de kwaliteit van het onderwijs was. In mijn antwoord haalde ik de film aan als voorbeeld van waardering voor de kwaliteit die toen geboden werd. Op school was men dit helemaal vergeten.

Hoe kwam de film over het Montessori-onderwijs, die de titel draagt: 'Leer mij het zelf te doen' tot stand?

In het blad 'Montessori-Opvoeding' jaargang 1968 – 1969 No 2 schreef Ans Heijenck een artikel over de totstandkoming van de film.

De heer J. Ossenkoppelaar, consulente van de Stichting: 'Nederlandse Onderwijsfilm', eerder cameraman bij deze stichting heeft een warme belangstelling voor het Montessori-onderwijs. Zijn dochters waren leerling van de 5de O.L. Montessorischool in Amsterdam. Bij een bezoek aan deze school in 1963 spraken wij over de mogelijkheid een film over het Montessori-onderwijs te maken. Het is, na vijf jaar, niet moge-

lijk om dit gesprek in zijn geheel weer te geven. Wel weet ik, dat de heer Ossenkoppele zei: "Ik zou heel graag een film over dit onderwijs maken. Dat moet toch mogelijk zijn!" Ik vertelde op mijn beurt, dat er behoefte bestaat aan een goede voorlichtingsfilm voor ouders, die erover denken hun kinderen naar een Montessorischool te sturen. Aan het einde van het zeer geanimeerde gesprek ging de heer Ossenkoppele naar huis met enige lectuur over het Montessoriwerk en wenste, zoals ik later merkte, het niet bij een gesprek en plannen maken te laten.

Met enthousiasme sprak hij bij de Stichting N.O.F. over wat hij noemde 'de Montessorifilm' en vond weerklank. Want bij de stichting bestond interesse voor het maken van een dergelijke film. Men had op papier al een plan uitgewerkt, waarbij men dacht aan het maken van lesreportages over verschillende schooltypen, die een beeld konden geven van wat er op het gebied van onderwijsvernieuwing in Nederland gebeurde. Deze films zouden gebruikt moeten worden als studiemateriaal bij de vakken pedagogiek en didactiek op de kweekscholen.

Lezen met de marmot in de 5de Montessorischool

Vrij snel volgde een inleidend gesprek tussen vertegenwoordigers van de N.O.F., de Nederlandse Montessori Vereniging en de Stichting Montessori Centrum. In dit gesprek werden de mogelijkheden tot realisering van de filmplannen onderzocht, waarbij vanzelfsprekend de financiële consequenties grote aandacht vroegen, vooral omdat men dacht aan een kleurenfilm met geluidsopnamen. Als de N.O.F. zijn productie- en distributieapparaat beschikbaar kon

stellen zou van Montessorizijde een aanzienlijk bedrag bijeengebracht moeten worden om de directe productiekosten te dekken.

Na een langdurig intern beraad vreesde ieder, die met het plan te maken had, dat het niet verwezenlijkt kon worden. Maar plotseling, in mei 1965, openden zich nieuwe mogelijkheden. Een werkgroep van het Technical Committee for Film Activities van de Raad van Europa hield zich al een tijdlang bezig met de vraag, hoe men in de landen Raad van Europa verbetering kon brengen in de kwaliteit van de audiovisuele media te gebruiken bij het kweekschoolonderwijs en de lerarenopleiding. In deze werkgroep heeft zitting de heer Drs. H. van Wieringen, pedagogisch adviseur en medewerker van de Stichting N.O.F. Op één van de vergaderingen van bovengenoemde werkgroep besloot men de Raad van Europa te adviseren een plan te aanvaarden, dat de productie beoogde van een serie films ten behoeve van het kweekschoolonderwijs, o.a. gewijd aan grote Europese pedagogen, hun opvattingen en de toepassing daarvan in de schoolpraktijk. De heer van Wieringen, denkend aan de plannen van de Montessorifilm, meende dat Nederland hier een belangrijke bijdrage kon leveren. Het Technical Committee for Film Activities aanvaardde suggestie en de Raad

van Europa stelde geld beschikbaar voor het doen schrijven van een scenario. De Stichting N.O.F. gaf de opdracht hiervoor aan de heer N.Crama, die sinds enige jaren filmlessen aan het Haags Montessorilyceum gaf.

Het conceptscenario werd door de vertegenwoordigers van de verschillende landen in het Working Committee gunstig beoordeeld. In 1967 bleek het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk bereid geld beschikbaar te stellen voor de door Nederland in de Raad van Europa aangegane verplichtingen tot het produceren van deze film.

In overleg met het Ministerie werd aan de heer Theo J. van Haren Noman de opdracht gegeven een nieuw scenario en de film te maken. De heer Van Haren Noman, niet onbekend met de Montessori-werkwijze, stelde zich door lezen en gesprekken nog meer op de hoogte van de achtergrond van deze werkwijze en de realisering in de school. Bovendien moest een school of lokaal gezocht worden, geschikt voor filmopnamen. De kinderen moeten normaal kunnen werken, er moet plaats zijn voor camera's belichtingsapparatuur enz. na deze grondige voor-

bereiding werd in de voorzomer van 1968 met de filmproductie begonnen. De opnamen werden gemaakt in de Montessorikleuterschool Sint Jan te Bussum, leidster Mej. J. van Rossum en de 5de Openbare Lagere Montessorischool te Amsterdam, leidster van de groep 6 – 9 jarige kinderen, Mej. J.D. Harder, leider van de groep met kinderen van 9 – 12 jaar de heer C.F.C. Kelpin.

De productie leider was de heer Jack Apon, cameraman de heer B. van Dinter, beiden verbonden aan de Stichting N.O.F. Het commentaar bij de film werd geschreven door de regisseur, de heer Th. J. van Haren Noman.

Ik was in de gelegenheid de opnamen voor deze film mee te maken. Ik kreeg grote bewondering voor de wijze, waarop iedereen van groot tot klein meewerkte. Het is een zware opgave dagen achtereen te werken onder het schijnsel van veel lampen, die bovendien de temperatuur in het lokaal ver boven normaal brengen. Opvallend was het, dat de kinderen zo snel aan de vreemde situatie wonden. Behalve de eigen leidster of leider waren er in het lokaal aanwezig: de regisseur, de cameraman, zijn assistent, een technicus, iemand die de geluidsopname verzorgde en iemand die notities maakte. Tot verwondering van allen gingen de kinderen, nadat de eerste

nieuwsgierigheid bevredigd was, gewoon hun gang. Ze vroegen zelfs om hulp bij het werk aan de filmmensen, als de eigen leidster het te volhandig had.

De heer Van Haren Noman had een zeer goed contact met de kinderen. Zodra de kinderen binnen kwamen in het lokaal, zat hij tussen de tafeltjes en praatte hij met ze over hun werk. Zijn oprechte belangstelling voor het Montessorionderwijs en zijn enthousiasme waren er de oorzaak van dat deze film een goed beeld geeft van Montessori kleuter- en lager onderwijs.

Na de vergadering van de werkgroep van de Raad van Europa, die van 10 tot 13 september 1968 te München gehouden wordt, zal de film voor nationaal en internationaal gebruikt beschikbaar worden gesteld.

J.G. Heijenk

Naschrift redactie

De twee foto's rond dit artikel van Mej. Heijenk zijn van de hand van cameraman B. van Dinter, die ze welwillend ter publicatie in Montessori Opvoeding afstond. De opnamen werden tijdens het filmen gemaakt. De redactie is de heer van Dinter en de afd. Voorlichting van de Nederlandse Onderwijs Film bijzonder erkentelijk.

P.v.E.

Commentaar bij de film

Van de film is het commentaar dat erbij gesproken werd nog in mijn bezit. Het vormt een goede samenvatting van wat Montessorionderwijs hoort te zijn. Ook nu nog. Daarom publiceer ik het commentaar hieronder voor wie er belangstelling voor heeft.

'Kleuterschool'

"De wereld van de volwassenen is voor het jonge kind een vreemde wereld, het staat er nog onbegrijpend tegenover, het heeft nog weinig mogelijkheden om aan deze wereld deel te nemen. Straks zal het echter als volwassen mens in die

wereld moeten leven, het zal moeten bestaan en het zal een eigen vrije weg naar dat bestaan moeten vinden, het zal met anderen moeten leven én samenwerken, het zal zijn eigen houding moeten kunnen bepalen tegenover de rangstukken van onze maatschappij, tegenover- de menselijke samenleving. Om tot een dergelijke menswording te komen moet het kind een geestelijke ontwikkeling doormaken, waarbij de volwassene hem moet helpen. Aan de geschiedenis van opvoeding en onderwijs zal altijd de naam verbonden blijven van een vrouw wier oorspronkelijke gedachten over psychologische pedagogiek, ondanks kritiek en tegenstand, een stempel hebben gedrukt op het hedendaagse onderwijs in vele landen van de wereld en niet in de laatste plaats in Nederland: Dr. Maria Montessori.

In deze film zal getracht worden een indruk te geven van haar methoden op de kleuter- en op de basisschool. Ieder kind heeft zijn specifieke geestelijke en lichamelijke mogelijkheden om zich te ontplooien. Het materiaal, dat Dr. Montessori ontwierp, sluit aan bij de werkelijke behoeften van het kind. Het stelt het kind in staat zich te ontwikkelen en te ontplooien door zelfwerkzaamheid. We zien dat ieder kind zelf het materiaal van zijn keuze gaat halen. Zo gebruikt het kind plankjes, even groot, maar verschillend van gewicht. Geblinddoekt moet het deze op de hand wegen en die van gelijk gewicht op één stapeltje leggen. Heeft het de plankjes goed gesorteerd, dan liggen tenslotte drie stapeltjes elk met een eigen kleur op tafel. Een fout wordt door kleurverschil geconstateerd. Met de gehoorkokertjes wordt de gehoorzin geoefend door het luisteren naar verschillend geluid. Gelijke geluiden worden bij elkaar gezocht. Het materiaal corrigeert zo nodig.

Opvallend zijn twee dingen: de rust waarmee jonge kinderen zich in deze oefeningen verdiepen en het feit, dat zij één en dezelfde oefening altijd maar kunnen herhalen zonder een schijn van verveling, waaruit blijkt dat het werken met het materiaal aan een behoefte voldoet, vooral wanneer het materiaal aangeboden wordt in de zogenaamde gevoelige periode.

Een andere gehooroefening is het spel met de bellen. 'Wij moeten het kind helpen zelf te handelen, zelf te willen, zelf te denken', zegt Montessori en bij een dergelijke individuele benadering neemt de volwassene een bijzondere plaats in. De leidster of leider moet het materiaal door en door kennen en het zo duidelijk en juist mogelijk aanbieden. Zij draagt zorg voor de voorbereide omgeving en blijft zoveel mogelijk op

de achtergrond, hetgeen o.a. mogelijk is door de hoge mate waarin het materiaal de mogelijkheid tot zelfcontrole biedt. Hier wordt het driehoekenmateriaal aangeboden, waarbij het kind uit verschillende driehoeken een nieuwe driehoek kan construeren.

Een kleuter van de Montessorischool Sint Jan viert zijn verjaardag

De opmerking: 'Bij Montessori mogen de kinderen hun fantasie niet vrij gebruiken', is een misvatting. Montessori zegt letterlijk: 'Indien wij de duidelijke pogingen van het kind tot zelfexpressie met de hand verwaarlozen, dan leggen we een hindernis op de weg van de tekenontwikkeling.'

Schuurpapieren letters worden nagevoeld. Daarmee wordt het schrijven voorbereid. Tegelijkertijd leren de kinderen de klank, die bij het letterteken hoort. Later kan het kind met het losse alfabet uit de grote letterdoos verschillende woordjes leggen.

Een werkje gericht op lees- en taalontwikkeling is het spel met de boerderij, en let u even op de techniek van het vaststellen van het geslacht. Het belangrijkste werk van de Montessorileidster: is individuele hulp geven en waarnemen. Aandacht voor één kind en tegelijk de hele klas in het oog houden. Ze biedt nieuw materiaal aan. Ze geeft een lesje, Ze trekt zich weer terug. Zo leidt ze de kinderen door het materiaal, waarbij geconstateerd moet worden dat ze niet alleen afwachtend mag staan ten opzichte van keuze van werk, tempo, en niveau van intellectuele verwerking. Bij alle vrijheid zullen deze factoren toch onder haar invloed staan.

Het kind is ook mede verantwoordelijk voor de omgeving, afwassen, dweilen, strijken, poetsen van koper en vele andere bezigheden passen in het dagelijkse beeld van een Montessori kleuterschool, een school die opvalt door de mogelijkheid tot sociale opvoeding, waar verantwoordelijkheidsgevoel voor het geheel, de klas, de omgeving, de medeleerlingen gestimuleerd -wordt.

En dat alles onder een leiding die haar kinderen voldoende individueel wil en kan benaderen, een leiding die een moeilijke plaats inneemt tussen het eigen initiatief van het kind, En haar persoonlijke inmenging in dit proces. De leermiddelen uit het basis onderwijs sluiten aan op die uit het kleuteronderwijs, de overgang naar "de grote school" is voor het Montessorikind geen schokkende gebeurtenis, omdat her dezelfde sfeer aantreft met dezelfde vormen en kleuren. De kleuterschool is onontbeerlijk voor de overgang naar de Montessoribasisschool. En met deze overgang via het maken van de tafels van vermenigvuldiging zijn we aangeland in die basisschool.

'Basisschool' 'Onderbouw'

Klassenindeling is er niet, de leerlingen van 6 tot 9 jaar vormen de jongste groep - de onderbouw - de kinderen van 9 tot 12 jaar de oudste groep, de bovenbouw. We vinden in dit lokaal dus kinderen van verschillende leeftijden die bij elkaar gebracht zijn om sociaalpedagogische redenen. Evenals in de kleuterschool helpen ook hier de oudsten de jongsten. Ook hier is de typische orde van een Montessorischool er een van geordende activiteiten in een voorbereide omgeving. Op het telraam, wordt door kleur - en plaats de waarde van de kralen bepaald. Optel- en aftreksommen worden genoteerd op speciaal telraampapier.

Elders in de groep is de leidster bezig met de aanbieder van het vermenigvuldig bord. De deelbak wordt gebruikt voor het maken van grote deelsommen. Kralenkettingen, aanvankelijk een rijk telmateriaal brengen het kind in aanraking met de 2de en 3de macht der getallen. Het kind zit op een kleedje op de grond: een veilig eilandje om geconcentreerd te werken.

De taaldozen leren het - kind de functie van het woord en de naam van de woordsoort. De zgn. samenspraakjes, eigen verzonnen en met losse letters gelegde verhaaltjes, die opgelezen kunnen worden, geven gelegenheid tot taalexpressie. Weer elders in de groep leest cm oudere jongen een meisje voor.

Kinderen aan het werk in de 5de Openbare Lagere Montessorischool te Amsterdam in 1966.

Het elkaar overheoren werkt vaak zeer stimulerend want het kind dat de ander overheort zorgt wel dat het zijn spulletjes kent. Zo werkt ieder kind aan zijn eigen ontwikkeling. Het mag tot op grote hoogte zelf indelen en in eigen tempo werken. Het minder vlotte kind gaat gewoon door. Het vlotte kind kan sneller en meer gevarieerd werken.

Elke werkprestatie wordt beoordeeld naar het kunnen en de toewijding van het kind, zonder cijfers en rapporten.

De kinderen werken graag samen, en ook hier speelt wedijver een rol, maar de sterkste stimulans is de aantrekkelijkheid van de leermiddelen en de arbeidsvreugde van medeleerlingen.

'Basisschool' 'Bovenbouw'

Inmiddels zijn we aangekomen in de bovenbouw van de basisschool.

Biologie neemt bij Montessori een belangrijke plaats in, en van haar eigen wetenschappelijke methode van scherpe waarneming vinden we, als 't ware, een neerslag terug in de klas bij de biologielees. Eigen waarneming van levende plant en dier staat voorop, een waarneming die op verschillende manieren verwerkt kan worden. Elk Montessorilokaal staat altijd vol met planten en bloemen, die natuurlijk dagelijks goed onderhouden worden. Ook allerlei dieren worden in school gehaald om te bekijken en te verzorgen. Het werken met het levende materiaal leidt tot veel grotere interesse van het kind.

Is één van de kinderen bijzonder geïnteresseerd in dit vak en weet hij wat boeiends te vertellen, dan geeft hijzelf een soort lesje; een ander voorbeeld van het werken los van de volwassene nu in een groepje. Geschiedenis wordt in groepslessen of individueel behandeld. De verwerking is zeer verschillend. Hier wordt bijvoorbeeld een hunebed nagebootst.

Verzorging van de omgeving behoort bij het werk in de basisschool. Door het hantieren van geometrische figuren ervaart het kind verhoudingen, relaties en verschillen van lijn en oppervlakte. Een zintuiglijke voorbereiding voor later werk. Het ontleden van zinnen en benoemen van de zinsdelen bij de redekundige ontleding- wordt in de Montessorischool veel aantrekkelijker door het zinnetje knippen.

Voor het benoemen van de woordsoorten wordt ook met de taalsymbolen gewerkt, glanzende figuurtjes, waarbij bijvoorbeeld de zwarte driehoek het zelfstandig naamwoord, de rode cirkel het werkwoord, de kleine lichtblauwe driehoek het lidwoord voorstelt enz. enz.

Op papier wordt eerst een zin geschreven die ontleed moet worden en dat gebeurt dan door op de juiste plaats de symbolen boven de woorden te plaatsen, een heel kleurig en plezierig werkje. En is het klaar dan wordt het geheel nog weer versierd met een mooie tekening en tenslotte is de zinsontleding zo fraai geworden, dat het de moeite waard is om 'm aan de muur te hangen.

Daar gaat de bel alweer. Het is tijd.

Dr. Maria Montessori ontwikkelde een werkwijze gebaseerd, op de belangstelling en de daaruit voortvloeiende spontane activiteit, en werkzaamheid van het kind. Een methode die bijzondere eisen stelt aan de leerkracht omdat hij, naast het aanbieden van de leermiddelen, hulp en leiding moet geven aan groep of enkeling. Observatie van houding, gedragingen en arbeid zijn daarbij noodzakelijk. Deze ontmoeting van leerkracht en leerling berust op cm wederzijds vertrouwen dat beloond kan worden doordat het kind de weg leert vinden naar de volwassen wereld, die hem wacht."

"Leer mij het zelf te doen"

een film uit de serie Kweekschoolfilms vervaardigd onder auspiciën van de Raad van Europa.

Productie	N.I.A.M.
Regie:	i.s.m. deskundigen uit het Montessori-onderwijs en het Ministerie van C.R.M
Camera:	Theo van Haren Noman Bert van Dinther
Geluid:	Victor Heggelman
Montage:	Rolf van der Velde
Commentator:	Cees Vermaat Guus van der Steen

Zitten er 'fouten' in de film?

Laat ik bij mezelf beginnen. In de bovenbouw geef ik een **algemene les** over een geschiedkundig onderwerp: Schrijven in de Middeleeuwen.

Wie het artikel [Montessorilessen](#) op deze website gelezen heeft, die weet dat ik daar pleit voor het geven van een dergelijke les in de aanbiedende leervorm. Dat wil zeggen: geen vragen stellen, maar informatie geven. In de les die ik geef, vraag ik te veel en ben ik te weinig aanbiedend bezig.

Ik moet erbij zeggen dat Theo van Haren Noman streefde naar een zo groot mogelijke spontaniteit. Met het opnemen van deze les begon hij onverwacht. Over de reacties van de kinderen was hij enthousiast. De hele les werd in één 'take' gefilmd. Ik was me destijds van dit didactische tekort na afloop wel bewust, maar overdoen was er niet bij!

In de kleuterschool wordt een lesje met de **constructieve driehoeken** aangeboden, als voorbeeld van een **individuele les**. Het begrip driehoek wordt hier op een wat vreemde wijze gedefinieerd.

Bij het aanbieden van de **schuurpapieren letters** wordt de letter, nadat hij gevoeld is, direct een aantal keren opgeschreven met een potlood op een gelinieerd blaadje papier. Deze aanbieding pakt te veel mogelijkheden in één les bij elkaar. Het gaat om het al navoelend herkennen van de lettervorm onder het gelijktijdig benoemen van de klank. Dat is het; schrijven komt later. En dan eerst met de letterdoos en pas later met een potlood op een papiertje.

De verfilming van het werken met de **taaldozen** is een van de beste stukken uit de film. Het laat zien dat op de stroken opdrachten staan, die uitgevoerd moeten worden. Waarna de kleine kaartjes verwisseld worden. Het is daarom jammer dat de taalsymbolen niet boven de kaartjes gelegd worden. Want dat hoort zo.

Er wordt door een jongetje gewerkt met de **bellen**. Een interessant werkje, dat met aandacht door hem wordt uitgevoerd. Het is daarom jammer, dat hij het hamertje, waarmee deellen worden aangeslagen, niet op correcte wijze vasthoudt.

Het **vermenigvuldigbordje** of - als je het zo noemen wilt - het **tafeltjesbordje** heeft aan de linker zijkant een opening waarin de tafel, die gelegd wordt, is aangegeven. Als je de tafel van drie aan het leggen bent, dan schuif je een kaartje met een 3 erop in de opening. 1 x 3 ; 2 x 3 enz. wordt bovenaan het bordje aangegeven met een rood fiche; niet met een pion.

Ach, wat zijn fouten? Alles wat de kinderen zichzelf met het besproken materiaal kunnen leren zullen ze ook leren als ze handelen op de manier, die gefilmd is. Maar er zijn boeken over het hanteren van materiaal waarin het anders beschreven staat. In de tijd waarin de film gemaakt werd moesten die boeken overigens nog geschreven worden. Misschien dat het daarom nu - met die boeken - wat anders gaat. En misschien focus ik een beetje op dit soort dingen omdat ik 25 jaar opleider van Montessorileraren geweest ben. En in elk geval wordt het eerder genoemde oordeel van collega's uit 1968 'te mooi' er wat door gerelativeerd.

Theo van Haren Noman 100 jaar

Bussums Nieuws dnl. 3 mei 2012

Honderd kaarsjes voor Theo van Haren Noman

BUSSUM - Feest afgelopen zaterdag voor Theo van Haren Noman: de Bussumer werd honderd jaar. Maandag kreeg meneer bezoek van burgemeester Han ter Heegde die namens het gemeentebestuur de gelukwensen kwam overbrengen. Theo van Haren Noman is een bekende cineast en werd geboren in Amsterdam. Hij had al op jonge leeftijd belangstelling voor films. Zijn eerste film maakte hij in 1951. Zijn laatste film, voor de Katholieke Universiteit Nijmegen, maakte hij in 1980. In 1966 ontving hij voor zijn film 'De gewonde' een nominatie voor de Gouden Palm.

FOTO: BOB AWICK

In mei 2017 kreeg ik dit knipsel toegestuurd door Gé Rood. Hij woont ook in Bussum en in de buurt van Theo. De jarige zit er nog bij zoals ik me hem herinner. Keurig in blazer. Zie ook bladzij 7. Alleen zijn manchetknopen kon hij kennelijk even niet vinden.

Bij het maken van dit artikel kreeg ik hulp van velen:

Theo van Haren Noman Els van Ewijk	Zijn herinneringen aan het maken van de film Wees me op het artikel in Montessori-Opvoeding 1968 – 1969 no. 2
Gé Rood Mirjam Stefels Astrid van Rijn Joke Verheul	Illustraties Video “Leer mij het zelf te doen” Speurde in N.M.V. archieven Illustraties uit het archief van de Association Montessori Internationale
Rob van Dijk	Foto Ans Heyenk uit ‘Montessori Mededelingen’ en opmerkingen over de tekst.
Maarten Kramer Fleur Kelpin	Advies bij het op de website zetten van de video Omzetten van de video van wma naar mp4

© Fred Kelpin. Maastricht, 17 februari 2009. Bijgewerkt op 8 april 2013.

Volg deze link voor het bekijken van de film:

<http://www.kelpin.nl/fred/leermij.mp4>